

Eva Löwstedt

Modertabut och barnamordet

1

Under hösten 2002 rapporterade svenska medier om två fall av barnamord och ett fall av misstänkt försök till barnamord:

(Fall nr 1 och 2)

Två lekande barn finner liket av ett spädbarn i en skogsdunge i en förort till Stockholm. Under det efterföljande polisarbetet visar det sig att barnet är ett av två nyfödda barn som en och samma mor haft liggande i frysen ett antal år efter att hon direkt efter födseln strypt dem.

Kvinnans tonårige son bidrog till att brottet uppdagades genom att ta ett av spädbarnsliken ur frysen och lägga det i skogen. I förhör ska kvinnan till sitt försvar ha sagt att hon inte ville ha fler barn.

(Fall nr 3)

En tre år gammal pojke, som efter föräldrarnas skilsmässa bor hos sin far, befinner sig på tillfälligt besök hos sin mor. Under en promenad genom Stockholms stad stannar mor och son till på en hög bro. Modern lyfter upp sonen på räcket och strax därefter faller pojken drygt 20 meter ner i det iskalla vintervattnet.

Han överlever, kanske främst för att hans vinteroverall bildar en luftficka som håller honom flytande fram till att räddningstjänsten plockar upp honom ur vattnet. När han vaknar ur medvetslösheten säger han: ”Mamma knuffa mig, gjorde mamma.”

Modern förnekar i förhör såväl brottslig handling som brottslig intention, men ställer sig själv frågande till hur pojken kunde falla henne ur händerna.

2

Ska en felhandling juridiskt dömas lika hårt som en medveten handling? När någon döms för mord krävs att gärningsmannen innan dådet förstått att han eller hon med sin handling skulle komma att orsaka en annan människas död. Vid *vållande till annans död* skiljer man inom juridiken på medveten *culpa* (lat. skuld) där gärningsmannen misstänkt att den andre skulle dö och *negligenta culpa* (lat. omedveten skuld) där den åtalade *borde* ha misstänkt. Omedveten *culpa* förutsätter att vederbörande kan klandras för att inte ha gjort tillräckligt för att skaffa sig insikt.

(Fall nr 4)

I början av 1990-talet hittas en fem år gammal flicka strypt i ett källarförråd i en förort till Göteborg. Föräldrarna lever skilda åt, flickan bor hos modern. Omständigheter talar för att någon som kände flickan har utfört dådet. Fadern tas in till förhör men släpps. Modern går ut i media och väddjar om hjälp med att finna sin dotters mördare. Strax därefter häktas modern och fälls för dådet. Hon erkänner att hon, under ett raserianfall, tagit livet av sin dotter.

ATT DÖDA EN ANNAN människa i affekterat tillstånd benämns inom juridiken ” uppsåtligt dödande i hastigt mod”. Affekten betraktas som en förmildrande omständighet och domen blir oftast dråp, medan dödandet av en människa med ”berått mod”, det vill säga efter sansat och moget övervägande, betraktas såsom mord. Barnadråp är den straffrättsliga termen för när en mor dödar sitt barn. Enligt brottsbalken bestraffas barnadråp lindrigare än annat uppsåtligt dödande. Tidpunkten för brottets förövande kan vara såväl vid barnets födelse som senare; handlingen måste dock kunna hänföras till att modern befinner sig i upprivet tillstånd eller svårt trångmål förorsakat av förlossningen.

3

Den tragiska konflikten i de grekiska dramerna utspelar sig mellan å ena sidan den enskildes önskinningar (*Du vill*), och å andra sidan gudarnas och människornas lag (*Du skall*). Den romerska rätten är fortfarande grundvalen för den västerländska rättsskipningen. Vår kännedom om lagens ursprung grundar sig på brottstycken som förmedlats av senare tiders författare eftersom de tolv tavlornas lag, den äldsta kodifikationen av den romerska rätten, förstördes vid en brand 387 före Kristus.

Att straffbelägga, det vill säga kriminalisera något, är ett politiskt beslut. Naturen känner inga brottshandlingar; samhället väljer ut dem och grunden för dessa val kan se mycket olika ut i skilda kulturer och under olika samhällsförhållanden. Avsikten med kriminalisering är att straffhotet ska påverka medborgarnas

beteende, vilket är en reglering som förutsätter att det finns något värde eller intresse (såsom liv, frihet, hälsa, egendom) som särskilt bör skyddas.

Den centrala författningen rörande svenska brott är brottsbalken och i den regleras främst den traditionella grövre brottsligheten. För brott som regleras i brottsbalken krävs *uppsåt bakom handlingen*, det vill säga att handlingen på något sätt varit medveten.

Lagstiftningen utanför brottsbalken är kvantitativt sett av större betydelse, både vad gäller antal brottstyper och mängden förövade brott eftersom den reglerar brott som rör trafik, narkotika och skatt. Historiskt kan man bakom denna uppdelning finna en föreställning om en skillnad mellan det som är *förkastligt i sig* (lat. *mala in se*) och det som är *förkastligt enbart därför att det är förbjudet* (lat. *mala prohibita*). Brottsbegreppet som sådant är formellt och inte materiellt, det vill säga det finns inget gemensamt för alla brott utom att de är gärningar som belagts med straff.

4

De allra flesta kvinnor tar inte livet av sina barn, men frågan kan ställas om vad det är som avgör att mordiska impulser i enskilda fall omsätts i handling. Antingen fullt ut i barnamordet eller via olika former av fysisk eller psykisk barnmisshandel, medvetet och systematiskt eller i form av felhandlingar. Psykoanalytikern Helene Deutsch (1884–1982) menade att den främsta orsaken till att kvinnor har svårigheter att fullfölja graviditeten och realisera moderskapet på ett adekvat sätt är en rädsla att förlora sin personlig-

het, ”sig själva”, till förmån för barnet. Denna rädsla kunde manifesteras sig som en primitiv rädsla för döden, rädsla för de åtaganden och inskränkningar som graviditeten medför, för förlust av erotiska värden, fysisk skönhet samt att behöva göra yrkesmässiga eller intellektuella uppoffringar.

Alla dessa och många andra upplevda och inte sällan befogade hot, menade Deutsch, var baserade på naturlagen att ”den gamla måste falla undan för den unga”. Den gravida kvinnan ställs inför polariteten liv/död, vilket skulle kunna aktualisera det som man inom psykoanalysen valt att kalla dödsdriften. Dödsdriften kan inte sägas vara något metafysiskt begrepp, utan snarare ett sätt att artikulera en erfarenhet och en möjlighet att avstå från ett mytologiserande av döden.

Enligt Deutsch finns det hos nästan alla gravida kvinnor en konstant aktiv benägenhet att avbryta graviditetens förlopp. Men en överdriven eller onormal reaktion på de fysiologiska signaler som är normala i de flesta graviditeter utlöses bara om det också finns ytterligare motiv hos kvinnan som leder till att dessa annars normala reaktioner accentueras. Dessa impulser är i många fall problematiska och föremål för stark bortträngning. När de återkommer i efterhand, *nachträglich*, drabbas kvinnan av svårigheter.

Det är på så vis jag valt att förstå några av de symptom som en del mödrar utvecklat i samband med att deras barn insjuknat. Jag har arbetat med sådana fall på en barnmedicinsk klinik där barn vårdades för såväl akuta som kroniska tillstånd; somliga barn överlevde och somliga barn dog. Mödrarna

konstruerade ett orsakssammanhang som innebar att de själva upplevde att de, aktivt eller passivt, vid enstaka eller upprepande tillfällen, orsakat sitt barns sjukdom.

De skäl som kvinnorna angav till att de skulle ses som skyldiga till dessa dåd var vardagliga banaliteter vars främsta syfte var att hålla egna förbudna sadistiska impulser bortträngda. Kvinnorna kunde hänvisa till vissa detaljer som de inte sällan hade plockat upp från den medicinska världen och som de sedan omsatte till ett resonemang där de såg till att sakna alibi för sitt uppdyktade brott. Skuldproblematiken plågade ofta mödrarna svårt och hindrade dem från att ta hand om såväl sitt barn som sig själva.

På motsvarande sätt som tvångsneurotikern in absurdam lyder sin egen hemgjorda lag (där egna eller andras logiska invändningar inte får någon annan effekt än att vederbörande än starkare försvarar sitt fångelse) håller dessa kvinnor fast vid sin skuld till barnets olycka. På en punkt kan vi ge dem rätt: de har någon gång upplevt lust vid tanken på att göra barnet något otillbörligt, eller åtminstone något som enligt dem själva skulle vara dödsstöten för deras moderskärlek.

5

Godtar man hypotesen att det finns ett tabu kring moderskapet skulle det kunna förklara flera saker:

(1) att kvinnans sadistiska impulser gentemot barnet trängs bort till förmån för vad jag vill kalla ”ett vitt moderskap”, vilket skall uppfattas i analogi med det vita, oskuldsfulla, asexuella äktenskapet.

(2) att dessa impulsers återkomst i samband med att barnet insjuknar eller drabbas av olycka ger kvinnan symtom som tyder på svår skuld: kvinnans ofullständiga resonemang är att hon är skyldig till brott.

(3) att kvinnor i vissa fall agerar ut sina sadistiska impulser mot barnet, systematiskt eller i form av en felhandling. Effekten av detta kan vara såväl psykisk som fysisk barnmisshandel eller resultera i barnets död.

(4) att barnläkare och annan sjukvårdspersonal underlåter att se när modern har del i barnets fysiska eller psykiska problematik. (Det är tydligt att fäder anklagas oftare, bland annat för sexuella övergrepp.)

(5) att en veritabel laglöshet inträder i form av en *diagnosens politik*, istället för användningen av mer vardagliga och begripliga uttryck som 'mordiska impulser' och 'barnamord'.

FREUD SKRIVER I *Tre avhandlingar om sexualteori* (1905):

När den allra första sexuella tillfredsställelsen ännu var knuten till upptagandet av näring hade sexualdriften ett sexualobjekt utanför den egna kroppen, nämligen modersbrösten. Men driften förlorade detta objekt senare, kanske just vid den tidpunkt då det blev möjligt för barnet att bilda sig en helhetsföreställning om personen till vilken det organ hörde som skänkte det tillfredsställelse. Könndriften blir sedan i regel autoerotisk, och först sedan latenstiden är överständer återskapas det ursprungliga förhållandet. Det är inte utan goda skäl som barnets sugande på modersbrösten har blivit före-

bildligt för varje kärleksförbindelse. Att finna objektet är egentligen att återfinna det.¹

Men också efter skilsmässan mellan den sexuella aktiviteten och näringsupptagandet kvarstår en viktig del av denna första och viktigaste av alla sexuella relationer. Den delen hjälper till att förbereda för objektvalet, alltså att återställa den förlorade lyckan. Under hela latenstiden lär sig barnet att älska andra personer som mildrar dess hjälplöshet och tillfredsställer dess behov, helt och hållet i överensstämmelse med, och som en fortsättning på, dess spädbarnsförhållande till amman. Man kanske vill värja sig mot att identifiera barnets kärleksfulla känslor för och uppskattning av sina vårdare med den könsliga kärleken, men varje noggrannare psykologisk undersökning kommer att kunna ställa detta samband bortom varje tvivel. Barnets umgänge med sin vårdare utgör en ständigt flödande källa till sexuell upphetsning och tillfredsställelse utifrån erogena zoner, i synnerhet som vårdaren – som ju i regel är modern – särskilt tillägnar barnet känslor som stammar från hennes sexualliv, smeker det, kysser och vaggar det och helt tydligt behandlar det som en ersättning för ett fullvärdigt sexualobjekt. Freud fortsätter:

Modern skulle antagligen bli förskräckt om man upplyste henne om att hon med alla sina ömhetsbetygelser väcker sitt barns sexualdrift och förbereder denna drifts senare intensitet. Hon uppfattar sitt beteende som asexuell "ren" kärlek [...] Om modern förstod lite mera av den stora betydelse som drifterna har för hela

sjäslivet, för alla etiska och psykiska prestationer, skulle hon för övrigt, också efter att ha blivit upplyst, bespara sig alla självförebärelser. Hon fyller bara sin uppgift när hon lär barnet att älska.²

Psykoanalysen har medverkat till att riva ner delar av tabut kring moderskapet, och skulle på så vis kunna betraktas som medskyldig till vad som uppenbart sig i och med detta: att moderskapet – vilket den romerska rätten sannolikt var först med att ange ett *noli tangere matrem* – inte är oantastligt. Att moderskapets uppdrag innefattar att införliva barnet i sexuallivet är rimligtvis något som – förutom att det är föremål för förnekande – förefaller obehagligt för vissa kvinnor, och resultaten av detta obehag får vi ta del av i både kliniska och juridiska sammanhang.

6

Jacques Lacans intresse för Freuds kastrationskomplex kom bland annat till uttryck i aforismen: ”Il n’y a pas de rapport sexuel” – ”Det finns inget sexuellt förhållande”. Sentensen har ofta varit föremål för missförstånd, som till exempel att Lacan skulle ha menat att det inte finns någon sexuell *relation*, något han med viss ironi kommenterat med att det ju vore ”enklast för alla parter”. Första gången Lacan formulerar sig kring detta är i *Radiophonie* från 1970 då han säger att det inte finns något formulerbart sexuellt förhållande. Han utvecklar tesen vidare 1972 i seminariet *L’Etourdit* där han anger att den ”falliska funktionen” fungerar som ställföreträdande för det obefintliga förhållandet. I seminariet *La Topologie et le temps* (1979) frågar han sig vad som skulle kunna ersätta det sexuella förhållandet om det nu är så att det inte existerar:

därför att det är klart att människorna, det man kallar så, eller de mänskliga varelserna, att människorna älskar (*font l’amour*). Det finns en förklaring till det: möjligheten – låt oss lägga märke till att det möjliga är det som vi har definierat som det som upphör att skrivas – möjligheten av ett tredje kön. Varför det finns två för övrigt, det är svårt att förklara.³

Vad menar då Jacques Lacan med ett sexuellt förhållande? Vad är det han hävdar inte finns? Låt mig applicera hans påstående – om än knappast särskilt

troget Lacan – på några fallexempel ur kliniska sammanhang där vi inför frågan om sexuella övergrepp ägt rum eller inte tvingas att ställa oss bland annat följande ytterligare frågor:

(1) Kan individens utvecklade symtom hänföras till sviterna av ett brott? Är således en handling begången som skulle definieras såsom kriminell, vilken är den främsta orsaken till barnets psykiska ohälsa?

(2) Är den berättelse som vittnar om brott sann, falsk eller en sammansatt blandning däremellan?

(3) Om den är falsk, är det en medveten lögn eller en fantasi?

7

Efter sin upptäckt av den infantila sexualiteten, effekten av dess bortträngning och det omedvetna fantasilivets betydelse för symtombildningen, tvingades Freud överge den så kallade traumateorin. Traumat betraktades av Freud inte längre som en nödvändig eller tillräcklig förutsättning för att människan skulle drabbas av handikappande symtom, snarare riktades ljuset mot den innebörd traumat fått för den enskilde.

1897 skrev Freud till Fliess att han dessutom förlorat förtroendet för sin så kallade förförelseteori. Han skriver: ”Jag tror inte längre på min *neurotica*.”⁴ Han börjar förstå att hans patienters berättelser om förförelser i barndomen i flera fall avspeglade utarbetade fantasier vars källa var omedvetna incestuösa önskningar. Denna förändring hos Freud har blivit föremål för såväl missuppfattningar som kritik.

Inom svensk barnpsykiatri är såväl traumateorin som förförelseteorin vid fullt liv. Till barn- och ungdomspsykiatri inkommer en hel del fall där familjen redan är föremål för en, enligt lagen tvingande, social utredning eftersom barnen visat symtom på psykisk ohälsa samt att man misstänker att barnen far illa av någon anledning. Det rör sig ofta om barn från splittrade familjer som lever i social misär, med drogmissbruk, kriminalitet, vårdnadstvister och stora utagerande konflikter. Psykiatrins tvingande uppdrag är att uttala sig om barnets psykiska status.

Mycket ofta ställs i sådana sammanhang frågan om barnet från dessa miljöer av olika gränsöver-

skridande handlingar också utsatts för sexuella övergrepp. Ett vanligt scenario är att barnets mor, eller någon i hennes ställe såsom en kvinnlig socialsekreterare, föreställer sig att barnets far, eller någon i hans ställe, exempelvis en styvfar, utsatt barnet för sexuella övergrepp. Det man anger som skäl är barnets olika symtom på psykisk ohälsa och där man i stöd av de pre-psykoanalytiska teorierna om trauma och förförelse antar att just en traumatisk, eller tragisk, förförelseakt ägt rum. Detta antagande görs av någon vuxen i barnets närmaste omgivning som upptäckt att barnet äger en, i deras tycke, alltför avancerad – det vill säga icke åldersadekvat – kännetecken om sexuella ting.

(Fall nr 5)

En 14 år gammal flicka förs en kväll i början av mars med ambulans till barn- och ungdomskliniken efter att hemma vid matbordet drabbats av hjärtklappning och andningssvårigheter, med en stark upplevelse av att kvävas, inte få luft och dö. Under ambulansfärden lättar flickans besvär och efter ankomsten till sjukhuset mår hon bra. Jourhavande läkare som träffar mor och dotter sent på natten tolkar det hela som en ångestattack och mor och barn får lämna sjukhuset med remiss till barn- och ungdomspsykiatri. Modern inväntar ingen remissgång utan initierar ett akutbesök på den barnpsykiatriska mottagningen redan nästa dag och det är där jag träffar mor och dotter.

Modern som lever skild från flickans far sedan 10 år tillbaka anser att det finns ett sexuellt förhållande mellan fadern och flickan och att fadern därför gjort sig skyldig till kriminella handlingar som modern dock inte vill specificera närmare. Modern anger att dottern sedan en tid tillbaka uppvisat tilltagande ångest och oro, aptitlöshet, sömnproblem och sagt att hon inte vill leva.

Flickan bor tillsammans med sin två år yngre bror hos modern och hennes nye man. Barnen träffar sin far, som har ny familj, ett par helger i månaden. Modern har tidigare polisanmält den biologiske fadern för att han tagit hårt i sonen. Modern är nu beredd att polisanmäla fadern på nytt eftersom hon är övertygad om att flickans

akuta psykiska ohälsa beror på att fadern förgräpat sig på henne. Modern grundar sina misstankar på hur flickan uttalat sig efter ett naturprogram om sälar.

Modern gör ingen hemlighet av att den främsta orsaken till hennes besök på den psykiatriska mottagningen är att hon önskar en bedömning som bekräftar hennes misstankar om faderns brott vilket denna gång, till skillnad från hennes anklagelse om det alltför hårda greppet om sonen, kan eliminera fadern som lämplig vårdnadshavare. Flickan, som väl känner till moderns förförelseteorier, kommer till det enskilda samtalet leende och hon inleder med orden ”han har inte gjort någonting”. Hon är medveten om att modern polisanmält fadern för misshandel av hennes bror för två år sedan och nu är i färd med att polisanmäla honom igen för sexuella övergrepp på henne. Flickan menar att båda dessa anklagelser är lögn.

Flickan kan datera moderns anklagelser gentemot fadern till ett tillfälle då hon nyligen i hemmet tillsammans med en jämnårig flicka sett ett TV-program om sälar. Hon och väninnan hade generat fnissat åt en av sälhanarnas erektion och efter programmets slut fortsatt att kommentera vad de sett.

DET ÄR INTE ALLTID SOM EN MORS sexuella fantasier uttalas så ogenerat. Problemet är att odjuret i faderns gestalt, i just den här frånskilda kvinnans förförelsefantasier, är en kriminell version som hon vill få bekräftad som sådan med hjälp av sjukvården, polisen och socialtjänsten.

Freud förnekade inte förekomsten av sexuella övergrepp på barn. ”Ni får emellertid inte tro”, säger Freud, ”att sexuellt utnyttjande av barn från de närmast manliga anförvanternas sida helt hör hemma i fantasins rike.”⁵ Freuds erfarenhet var emellertid att dessa verkliga händelser hörde till senare barnaår men i minnet förskjutits bakåt till de tidigare.

I sina föreläsningar från 1915 säger han: ”Förförelsefantasin är av särskilt intresse, eftersom den bara alltför ofta inte är någon fantasi utan en verklig erinring.”⁶ Han vidhöll dock att den lyckligtvis inte hade verklighetsunderlag så ofta som det till en

början såg ut av analysresultaten att döma. Freud började förstå svårigheten i att när det gäller tidiga minnen är det vanskligt att skilja mellan empirisk och subjektivt upplevd sanning.

Barnet skyler i regel över den autoerotiska perioden av sin sexuella aktivitet med en förförelsefantasi, trots att ingen verklig förförelse ägt rum. Det skyddar sig mot skamkänslan över onanin, menade Freud, genom att i fantasin flytta ett åtrått objekt tillbaka till dessa mycket tidiga skeden. Denna tidsförskjutning har man ofta att göra med i kliniska sammanhang, liksom det faktum att de barndomsupplevelser som under analys konstrueras eller erinras, vid vissa tillfällen är falska och andra gånger sanna men i de flesta fall en blandning av sant och osant. Självklart uppdragas brott inom ramen för sjukvårdens uppdrag, men oftast inte sådana begångna brott som är föremål för människors fantasier. De brott som uppdragas har snarare visat sig vara otänkbara, och det paradoxala är att när sexuella övergrepp står utom allt tvivel, har min kliniska erfarenhet varit att modern varit förvånansvärt blind och döv inför det inträffade.

8

I vilken mån har moderskapet, faderskapet, föräldraskapet skydd av lagen?

Föräldraskap innebär att såväl modern som fadern regelbundet måste utsätta barnet för en del nödvändiga kränkningar. Detta ska inte förstås på något annat sätt än att föräldern, i sin uppfostran av och sin omsorg om barnet, regelbundet tvingas att utöva sitt inflytande i form av ingrepp i strid med barnets vilja.

Jag talar alltså här inte om den kriminella handlingen barnaga, utan om det fysiska och psykiska våld som vardaglig omsorg regelbundet kräver. Ett exempel skulle kunna vara att barn – oavsett dess vilja – spänns fast vid bilfärder och att en mängd olika situationer kräver ett fasthållande av det lilla barnet. Hos äldre barn och tonåringar ingriper föräldern på annat vis, men principen är densamma.

Sedan Freud undervisade oss om den infantila sexualiteten och om moderns roll i att förbereda barnet för sexuallivet vet vi också att en mängd olika situationer ges en sexuell innebörd, också där inget

sexuellt förhållande finns annat än i fantasin, vare sig det rör sig om barnets eller den vuxnes fantasi.

9

Om den enas handling skulle ge den andra sexuella fantasier, finns det då ett sexuellt förhållande? Låt mig nämna en självklarhet i sammanhanget: fantasier är inte brottsliga men våra handlingar kan vara det. Vi kan tänka oss att en man eller en kvinna lägger sin hand på ett barns axel, kind, kön eller någon annanstans på barnets kropp. Om den vuxna blir sexuellt upphetsad av att vidröra barnet definieras denna som pedofil om erfarenheten artikuleras. Om barnet tillskriver den vuxnas handpåläggning eller pillande en sexuell innebörd är det barnets fantasier om ett sexuellt förhållande vi har att göra med.

Variationerna på dessa fantasier är av naturliga skäl oändliga eftersom det i samvaron mellan barn och vuxna – förutom fysisk beröring – utspelar sig saker på talets och blickens nivå. Vad har sagts och vilken innebörd hade det; vad har setts eller hörts och vad betydde det? När någon börjar artikulera dessa fantasier om ett sexuellt förhållande mellan ett barn och en vuxen kan det hända att denna berättelse blir en angelägenhet för såväl representanter för rättsväsendet som för sjukvården.

Dessa berättelser innehåller en mängd svårigheter som på grund av sin karaktär ofta ger upphov till grava missförstånd som inte sällan, vid en viss punkt, sanktioneras såsom sanning och därmed låser möjligheterna till en vidare utredning. Vad har egentligen hänt? Det är den fråga som både kliniker och juristen måste ställa sig.

(Fall nr 6)

En 7 år gammal flicka, yngst i en syskonskara av fem, inkommer akut till barnpsykiatrin på en socialsekreterares initiativ. Man uppger att en yngre kamrat till flickan berättat för sina föräldrar att flickorna i ett garage varit med om att en för dem välkänd och beundrad pojke, några dagar innan han fyllt 15, har utsatt flickorna för sexuella övergrepp. Pojken nekar helt till anklagelserna men tillstår att han lekt och umgåtts med småflickorna. Flickan uppvisar symtom som oro, rastlöshet och

sömnsvårigheter, och man förutsätter att orsaken är det påstådda övergreppet i garaget någon månad tidigare.

NÄR JAG FÖRSTA GÅNGEN träffar flickan med föräldrarna rabblar hon upp en berättelse om händelseförloppet som har karaktären av en repris; hon har berättat detta flera gånger tidigare och att hon upprepar det har ingen effekt på henne och ger heller inte mig någon möjlighet att avgöra vad som faktiskt har hänt. Snarare är det en berättelse som verkar låsa alla möjligheter till att få reda på sanningen, såväl nu som tidigare. Hennes berättelse saknar de nödvändiga luckor som ett tal har som ännu inte hunnit fyllas i med fantasimaterial, med en omedveten eller en medveten uppdiktning.

Strax därefter anmäls även hennes 10-åriga syster till barnpsykiatri efter att hon berättat för föräldrarna att samme pojke gentemot henne gjort ungefär samma sak. Skälet till att man anmält henne är att man antagit att flickan är traumatiserad, några övriga symtom beskrivs inte. Familjesituationen är kaotisk: fadern drabbas av akut depression, och gör modern sällskap in i den sjukskrivning hon själv befunnit sig i sedan många år.

Det är inte sjukvårdens sak att avgöra om ett brott är begånget eller ej. Inte heller är det sjukvårdens uppdrag att dementera brott, om misstanke om brott skulle finnas. Men detta hindrar inte att man inom ramen för kliniska bedömningar och behandlingar blir vittne till att *själva sjukvårdssatserna som sådana*, efter ett påstått övergrepp, tas som intäkt för att traumat verkligen har inträffat. Hur ska man annars förklara att de lågavlönade föräldrarna, efter de påstådda sexuella övergreppen på döttrarna, fick ut drygt 400 000 kronor från sitt försäkringsbolag, trots att den anklagade pojkens skuld aldrig fastslogs juridiskt? Detta efter att för-

säkringsbolaget begärt intyg från barnpsykiatri om att de varit patienter i samband med *misstanke* om sexuella övergrepp.

10

Enligt äldre romersk rätt kunde domaren avsluta en process med konstaterandet att det inte kunde fastställas vilkendera av parten som hade rätt, *non liquet* (lat. det är inte klart). Enligt senare romersk rätt och i moderna rättssystem är det i princip förbjudet att låta en rättegång sluta med ett sådant konstaterande; tvisten måste avgöras.

Vid häxprocesserna kastade man kvinnorna i vattnet som en metod för att se om de var skyldiga: om de drunknade var de oskyldiga men om de kunde ta sig i land togs detta som intäkt för att anklagelserna mot dem var i överensstämmelse med sanningen. I dag använder vi oss av andra metoder när skuldfrågan ska avgöras i svåra rättsliga frågor. Men var tid, också vår, har sin politik för att i trångmål producera en version – eller en psykiatrisk diagnos – som avgör ansvarsfrågan juridiskt men vars förhållande till sanningen är oklar.

Noter

- 1 Sigmund Freud, *Samlade skrifter V. Sexualiteten* (Stockholm: Natur och Kultur, 1998), s 139.
- 2 Ibid, s 140.
- 3 Ur ej publicerad översättning av Mats Svensson, av Jacques Lacan, *XXVI La Topologie et le temps 9 jan 1979*, s 1.
- 4 Sigmund Freud, *Briefe an Wilhelm Fliess 1887–1904, Ungekürzte Ausgabe* (Frankfurt: S Fischer Verlag, 1986; brev nr 139).
- 5 Sigmund Freud, *Samlade skrifter I. Föreläsningar. Orientering i psykoanalysen* (Stockholm: Natur och Kultur, 1996), s 343.
- 6 Ibid.